

РЕЦЕНЗИЯ

от член на научното жури, определено със Заповед № 1058/26.X. 2023 г.
на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов на дисертационен труд за присъждане
на ОНС „доктор“

Рецензент: проф. д-р Любен Димитров Кирев, област на висшето образование 3.
Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8.
Икономика

Автор на дисертационния труд: докторант Александър Тихомиров Личев,
докторска програма „Икономика и управление (Индустрия)“

Тема на дисертационния труд: „Предприемачеството в контекста на
концепцията за устойчиво развитие“

I. Общо представяне на дисертационния труд

1. Предмет

Предметът на изследване на дисертационния труд са нагласите и поведението на българските индустриски предприемачи в контекста на разбиранията за устойчиво развитие. Поставената цел е изследване на актуалното състояние и перспективите за развитие на предприемачеството в нашата страна през призмата на концепцията за устойчиво развитие. За реализация на поставената цел са изведени шест научни задачи, които съответстват на структурата и съдържанието на дисертацията. Защитава се тезата, че „на съвременния етап разумно осъществяваните трансформации с поемане на отговорности в духа на разбирането за устойчиво развитие, е решаващо условие за дългосрочен успех на собствения бизнес и постигане на конкурентни предимства в националната ни икономика“. Дефинирани са три хипотези, засягащи нагласите и мотивираността за предприемаческа дейност, нивото на компетентност и подкрепа на българското предприемачество, които са верифицирани в хода на проучването.

2. Обем

Дисертацията е в обем от 238 стандартни страници, от тях 220 страници са основен текст. Изследването е богато онагледено графично и таблично с 66 фигури и 7 таблици.

3. Структура

Структурата на дисертационното изследване е класическа за подобни изследвания и включва увод, изложение в три глави, приложения, списък на използваните литературни източници. Тя обхваща посочените цел и задачи и допринася за разгръщането на проблема. Интерпретирането на темата е както хипотетично-дедуктивно, така и емпирично индуктивно и историко-логично.

Въведение. Уводът съдържа всички необходими структурни елементи за въстъпителна част на дисертационно изследване. В него са откроени актуалността на изследването, теоретичната и емпирична основа на анализа, обектът, предметът, основната цел и задачи на изследването. Формулираната цел и задачи на изследването са успешно достигнати. Получените от анализа резултати потвърждават изведените хипотези и тезата на докторанта. Посочени са използваните емпирико и логико-теоретични методи на изследване, информационната осигуреност, ограничителните условия и апробацията на изследването.

В първа глава е дадена вярна теоретична постановка за същността на предприемачеството, еволюцията на понятията предприемач и предприемачество. Очертана е фигурата на предприемача, изследват се факторите за развитие на предприемачеството, релацията мотивация - предприемачество. Обосновано в нея в теоретичен аспект се изследват и същността и особеностите на „устойчивото развитие“, историческият път на концепцията и основните ѝ аспекти, разкриват се критериите и показателите за устойчиво развитие.

Глава втора впечатлява с осведомеността на докторанта относно генезиса и развитието на предприемачеството и предприемаческата култура у нас. Обособени са пет етапа на развитие на предприемачеството с акцент еволюцията му в съвременни условия. Множество автори у нас разработват поотделно проблемите на предприемачеството и устойчивото развитие, но в дисертацията фокусът е насочен към развитието и националната специфика на предприемачеството у нас в условията на устойчиво развитие. Разработена е и концептуалната рамка и методология на емпиричното проучване.

Третата глава е посветена на приложните аспекти при изследване на предприемачеството в България в контекста на устойчивото развитие. Очертани са профилите на респондентите-предприемачи и техните предприятия, идентифицирани са проблемите, приоритетите и препятствията в развитието на предприемаческия бизнес, направена е характеристика на средата и набелязани насоки за промяна. Създаден и апробиран е модел за устойчиво развитие на предприемачеството.

Заключение. Добро впечатление в заключението прави обстоятелството, че то няма характер на преглед на написаното, а съдържа обобщаващи изводи и препоръки от изследването.

Литература. Докторантът е използвал общо 198 литературни източника, от които 125 на кирилица, 25 чуждестранни на латиница и 48 интернет източника.

Приложения. В дисертационния труд се съдържат 13 приложения, включително и анкетната карта от проведеното емпирично изследване.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Преценка на актуалността и разработеността на изследвания в дисертацията научен проблем

Трансформациите в социално-икономическата среда от втората половина на ХХ в. поставиха пред предприемачеството в световен мащаб, в т.ч. и пред българските предприемачи нови изисквания. От една страна необходимостта от притежаването на необходимите знания, умения, професионални компетенции, иновативност, мотивираност и пр. в борбата за завоюването на конкурентни предимства и реализацията на печалба като първопричина и крайна движеща сила на всяка стопанска дейност (по В. Зомбарт). От друга страна нуждата от социални и екологични ангажименти, които надрастват чисто икономическите изгоди и отговарят на обществените очаквания, обединени от концепцията за устойчиво развитие. Породи се потребност от динамичен баланс между интересите на предприемачите и обществото, свързани с изчерпаемостта на ресурсите и нуждата от екологична отговорност, от удовлетворяване на потребностите на поколенията в дългосрочен план. Това придава изключителна актуалност с голям практически потенциал на дисертационното изследване. Дисертационният труд е цялостно, завършено научно изследване на актуален и значим проблем на икономическото ни развитие. Разработката се отличава с логична структура, успешно реализирани цел и задачи, защитена научна теза. Много добра е теоретичната подготовка на докторанта.

2. Мнение за езика, обема и инструментариума на дисертационния труд

Стилът на изразяване е лаконичен, езикът е ясен и точен, коректно е използван научният апарат. На високо ниво е познаването на литературните източници и структурираното анкетно проучване. Впечатляват теоретичната подготовка на докторанта и визуализацията на изследването.

3. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

Авторефератът отразява коректно и пълно съдържанието на дисертацията. В него се съдържат и Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд, Списък на публикациите на докторанта, Справка за участие в научни форуми на докторанта, Декларация за оригиналност и достоверност, Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на закона за развитие на академичния състав в Република България. От последната е видно, че набраният общ брой точки от докторанта с публикуваните 2 статии и 2 научни доклада превишава общия брой национално изискуеми точки. И четирите публикации са пряко свързани с темата на дисертацията.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

С разработката на дисертационния труд докторантът стига до някои неоспорими постижения с характер на научни и научно-приложни приноси:

1. На базата на задълбочен ретроспективен анализ на първостепенни литературни източници у нас и в чужбина са проследени произходът и еволюцията на концепцията за предприемачество, разкрита е същността на понятията предприемач и предприемачество, очертана е фигурата на предприемача. Обоснован е изводът за предприемачеството като интердисциплинарна категория. Установени са факторите за развитие на предприемачеството, класифицирани в няколко основни групи и установено тяхното въздействие, разкрито е значението на мотивацията за предприемаческо поведение.

2. Използвайки историко-логическия подход, докторантът разкрива възникването и еволюцията на предприемачеството и предприемаческата култура в нашата страна. Солучливо са обособени пет етапа на развитие на българското предприемачество. Като обогатяване на теорията за предприемачеството в България е разглеждането на неговото развитие в контекста на релацията национална специфика – глобални тенденции за устойчив растеж.

3. Детайлно са представени и адекватно интерпретирани същността и особеностите на устойчивото развитие, генезисът и развитието на концепцията, нейните основни аспекти, критериите и показателите за устойчивост и специфичните за всяка сфера задачи в контекста за устойчивост. Анализът на схващането за устойчиво развитие не е самоцелен, тъй като устойчивото развитие изправя предприемачите пред нови условия и предизвикателства, нова „среда“ на функциониране и е подчинено на логиката за предприемачеството в контекста на устойчивото развитие.

4. Безспорно научно достижение и предпоставка за сполучливото дисертационното изследване е разработената методическа концептуална рамка за емпиричното проучване на нагласите и поведението на съвременните български предприемачи. Чрез проведеното емпирично проучване е очертан профилът на предприемачите респонденти и техните предприятия, проблемите в развитието на предприемаческия бизнес и нагласите на предприемачите в обработващата промишленост у нас. Детайлно са представени и адекватно интерпретирани неблагоприятните условия, които възпрепятстват развитието на предприемачеството. Научно-приложен принос представляват набелязаните насоки и някои пътища за промяна в това отношение.

5. Разработен и обоснован е модел, насочен към стимулиране развитието на отговорно и устойчиво предприемачество у нас. В основата на модела са заложени целите и задачите (конкретни, дългосрочни и на устойчиво развитие), обхванати са предприемаческите стратегии и възможности (ресурси и движещи сили), съвкупност от поведенчески актове (бизнес активността), поведенческия контрол и утилитарната подкрепа и санкция. Моделът за постигане на устойчиво предприемачество в България е валиден не само за обработващата

промишленост и МСП, но и за останалите сектори, отрасли и размерни класове предприятия на икономиката.

IV. Критични бележки и въпроси

По дисертационния труд могат да се направят някои критични бележки с характер на препоръки за бъдеща научноизследователска дейност:

➤ Стремежът на докторанта да приведе възможно повече потвърждения на неговата гледна точка в някои случаи е довел до излишна обстоятелственост, която на някои места надхвърля предмета и обекта на изследване и нарушава целенасочеността на изследването (т.1.2.1 – Критерии за разграничаване – с.38-41), (т.2.2.1 – Тенденции в развитието на бизнеса в света в края на XX и началото на XXI в., (т. 2.2.2 – Бизнес икономиката на ЕС), с. 44 за младежката безработица;

➤ Съгласно БДС-ISO 690-2021 при цитиране в основния текст (Харвардска система) се посочват фамилията и годината и при нужда и страницата на източника. На много места в текста (с. 83-85, 89, 98, 101 и др.) е допуснато пълно изписване и на съчиненията на авторите;

➤ Налице са и някои неточности по-скоро от редакционно естество: излишно е споменаването в текста на имената на авторите, работили по даден проблем, след като това е направено в увода (за стопанското развитие по българските земи, с.80 и ценностните ориентации и мотивационни нагласи на предприемачите – с.119); неточен е изразът бизнес популация (популация – от тълковен речник - индивиди от един биологичен вид, които населяват трайно част от ареала на вида, имат сходни екологични изисквания, кръстосват се свободно помежду си и остават плодовито поколение – от латински *populus* - народ), има тавтология в израза бизнесикономика.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Дисертационният труд на Александър Тихомиров Личев на тема „Предприемачеството в контекста на концепцията за устойчиво развитие“ е самостоятелно, цялостно, теоретично задълбочено и добросъвестно изпълнено научно изследване на значим и актуален проблем. Разработката представя докторанта като компетентен познавач на проблемите на предприемачеството, а разглеждането му в контекста на устойчивото развитие допълва и обогатява научното познание в изследваната област. С разработката докторантът демонстрира способности за провеждане на теоретични и практико приложни емпирични изследвания, за критично осмисляне на научни тези и интерпретиране на резултатите от тях, за разкриване на нерешени проблеми, потенциал за обобщения и предлагане на препоръки за усъвършенстване. Разработката напълно отговаря на ЗРАСРБ и неговия правилник, както и на Правилника за развитие на академичния състав на СА „Д.А. Ценов“. Тези достойнства и посочените приносни моменти са основание с убеденост да предложа на уважаемите членове

на научното жури да присъди на **Александър Тихомиров Личев** образователната и научна степен „**Доктор**“ по област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“ и научна специалност „Икономика и управление (Индустрия)“.

гр. София
24. XI. 2023 г.

Рецензент:
(проф. д-р. Иван Георгиев)